

List of Chapter Published in edited book/ volume

Sr. No.	Name of teacher	Title of the chapter published	National/ International	ISBN Number	Year	Name of the publisher
1	Dr. Prem B. Acharya	MGNREGS Management And Challenges: An analytical study (Special Reference to Maharashtra State)	National	978-93-91979-18-8	2022-23	A. H. P. Publishing Corporation New Delhi
2	Dr. Sonali S. Patil	Environmental pollution its sources, effects and control	National	978-93-9362-21-50	2022-23	Innovation online training academy (IOTA) Publisher, Tamilnadu
3	Prof. Sunil R. Thokle	Challenging issues of food insecurity at international level	National	978-93-91257-39-2	2021-22	Nitya Publication, Bhopal
4	Prof Sunil R. Thokle	Agriculture Labour: Problems and solution	National	-----	2021-22	Nitya Publication, Bhopal
5	Dr. I.P.Kokane	Sakaratomak Kruti dhoranache Barat America sandharbhat Vishleshan	National	978-93-91305-80-2	2021-22	Aadhar Publication, Amaravati
6	Prof. K.M. Kulkarni	Dehumanization Under the Guise of Deification and Demonization: A Feminist Analysis of the Character of Rani in Girish Karnad's naga-Mandala	International	978-81-950858-1-1	2021-22	Vidhaan Publishing Company, Amravati

7	Prof. K.M. Kulkarni	From Meek Submission to Stormy Rebellion: An Exploration of the Thematic Concerns in Select Dalit Short Stories	International	978-81-950858-0-4	2021-22	Vidhaan Publishing Company, Amravati
8	Mr. Jayesh Suresh Mhatre	Pradeshik bolinche bhashavidnan – Aagri boli	National	978-93-88769-11-2	2018-19	Prashant Publication Jalgaon
9	Dr. Mohshin Khan	Sahitya ke Anuthe archka aur bejod rachanakar: Kumvar Baichain	National	978-93-86604-90-3	2018-19	Aman Prakashan, Kanpur

EDUCATION 2022

Dr. S. Sabu

Education 2022

Dr. S. Sabu

A.P.H. PUBLISHING CORPORATION

**4435-36/7, ANSARI ROAD, DARYA GANJ,
NEW DELHI-110002**

Published by
S.B. Nangia
A.P.H. Publishing Corporation
4435–36/7, Ansari Road, Darya Ganj,
New Delhi-110002
Phone: 011–23274050
e-mail: aphbooks@gmail.com

2022

© Reserved

Typeset by
Ideal Publishing Solutions
C-90, J.D. Cambridge School,
West Vinod Nagar, Delhi-110092

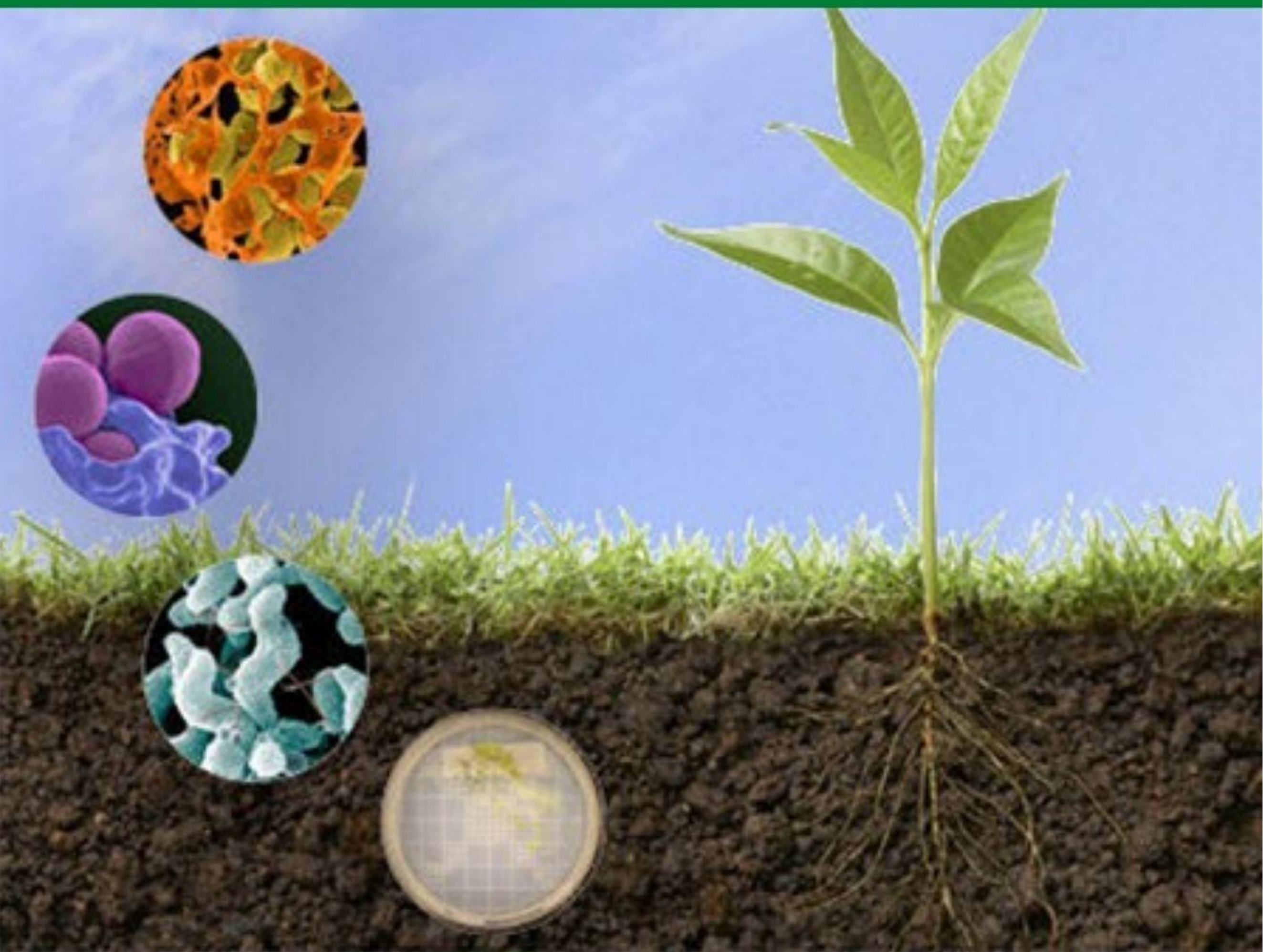
Printed at
BALAJI OFFSET
Navin Shahdara, Delhi-110032

10	ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਡਾ. ਅਮਰਬੀਰ ਕੌਰ	96
11	Status of Environmental Impact Assessment & Human Development Index of Mundari Sub – Caste Through Education and Health Index in North 24 Parganas, West Bengal <i>Bipul Chakraborty</i>	99
12	GST and Economic Growth <i>Dr. Faheem Hasan</i>	120
13	An Introduction to Oriental Literature <i>Dr. Syed Mohd. Abid Rizvi</i>	134
14	MGNREGS Management and Challenges: An Analytical Study (Special Reference to Maharashtra State) <i>Dr. Prem Bhagwan Acharya</i>	142

First Edition

Recent Studies on Environment, Plants and Microbes

Ms. R. Rajalakshmi

Publisher

Innovation Online Training Academy Publishers

First Edition

Recent Studies on Environment, Plants and Microbes

Editor

Ms. R. Rajalakshmi

Published by

Innovation Online Training Academy

Title: **Recent Studies on Environment, Plants and Microbes**

Editor – **Ms. R. Rajalakshmi**

Edition: **First Edition**

First Published - **November, 2022**

This edition published on 30/11/2022 by Innovation Online Training Academy

Hardcopy

Font Size: 12

Font Style: Times New Roman

Number of Pages: 145

Cost per copy: Rs 500 INR

Publisher Address

Innovation Online Training Academy (IOTA) Publishers

11C, Brindha Layout,

Coimbatore-1,

Tamilnadu.

email: iotacbe@gmail.com

www.iotacademy.in

Contact Number: 7825007500

ISBN: 9789393622150

Copyright © [**Ms. R. Rajalakshmi**] [30/11/2022]

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in or introduced into a retrieval system, or transmitted, in any form, or by any means (electrical, mechanical, photocopying, recording or otherwise) without the prior written permission of the publisher. Any person who does any unauthorised act in relation to this publication may be liable to criminal prosecution and civil claims for damages.

Typeset by Star Colour Park Printers, Coimbatore

visit us at www.iotacademy.in for further information

Contents

S. No	Title	Page No
1.	Bacteriology of Water, Milk, and Air <i>Mrs. R. Rajalakshmi</i>	1
2.	Clinical and Applied Microbiology <i>Ms. M. Roopamathy</i>	9
3.	Environmental pollution its sources, effects and control <i>Dr. Sonali S Patil</i>	27
4.	Nanotechnology and its vital role in water purifications <i>Dr. Suhas Vinayak Patil and Ms. Gayatri Suhas Patil</i>	42
5.	Recent updates on Methyl Jasmonate- a Potent Phytohormone <i>Dr. S. M. Gunjegaonkar and Dr. A. A. Joshi</i>	56
6.	Application of Infrared (IR) spectroscopy for Polyhydroxyalkanoates (PHA) Analysis: A pioneer study <i>Dr. D. M. Chetan</i>	68
7.	Microplastics - The Future Threat to Environment and Biological Systems <i>Dr. K. Arifa Banu</i>	75
8.	One Health [Interlinking Human Health – Animal Health – Environmental Health] <i>Ms. V. Poongodi</i>	86
9.	Cement Dust – A Significant Threat to the Environment <i>Dr. A. Maajitha Begam</i>	96
10.	Environmental Studies: International movements, Indian Scenario and Legislation <i>Dr. Shamshaad Begum</i>	109
11.	Environmental Impact on Women's Health <i>Mrs. M. Annie Annal</i>	118
12.	Interactions between Microbes and Plants: Environmental Challenges <i>Ms. Sk. Aminabee, V. Adithya, V. Deepthi, S. Hari Babu and A. Lakshmana Rao</i>	122
13.	The Prenatal Exposome-Evidence Based Approach <i>Mrs. B. Anitha and Dr. C. Geetha</i>	133

Ensuring Food Security in India

Editor

Dr. Lalita K. Sharma

Assistant Professor

Department of Commerce

Guru Nanak Khalsa Girls College

Sang Dhesian, Goraya, Jalandhar, Punjab

Email id: lalita099@yahoo.com

Nitya Publications, Bhopal

First Edition 2021

This book or any part thereof may not be reproduced in any form without the written permission of the publisher. Publisher's Disclaimer: Due care has been taken while publishing this book, but the Author, Publisher, Printers are not responsible in any manner for any mistake that may have inadvertently crept in.

All rights reserved. No part of this book may be reprinted or reproduced or utilized in any form or by any electronic, mechanical, or other means, now known or hereafter invented, including photocopying and recording, or in any information storage or retrieval system, without permission in writing from the publishers.

First Edition 2021

This book or any part thereof may not be reproduced in any form without the written permission of the publisher. Publisher's Disclaimer: Due care has been taken while publishing this book, but the Author, Publisher, Printers are not responsible in any manner for any mistake that may have inadvertently crept in.

All rights reserved. No part of this book may be reprinted or reproduced or utilized in any form or by any electronic, mechanical, or other means, now known or hereafter invented, including photocopying and recording, or in any information storage or retrieval system without permission in writing from the publishers.

Any comments or suggestions should be sent to the author and no other place including public domain.

ISBN : 978-93-91257-39-2

Price: Rs. 300/-

Published by:
Nitya Publications
Gulmohar, Bhopal MP India
web: www.nityapublications.com
Email: info@nityapublications.com
Ph.No. : +91-900-929-1840

FOREWORD

Food security of a nation is ensured if all of its citizens have enough food available, all persons have the capacity to buy food of acceptable quality and no barrier on access to food. The people living below the poverty line might be food insecure all the time while better off people might also turn food insecure due to calamity

	<i>Dr. Ranu Naskar</i>	
Chapter 12	Functional Foods and Nutraceuticals: An Overview <i>B. Rakesh, C. Abinaya & B. Krishnaveni</i>	100-108
Chapter 13	Home Gardening as a Strategy for Food Insecurity: An Overview <i>B. Krishnaveni, C. Abinaya & B. Rakesh</i>	109-116
Chapter 14	Food and Nutritional Security Contributions of Wild Edible Plants: Some Anthropological Observations from Upper Assam <i>Dr. Ripunjoy Sonowal</i>	117-125
Section Four: Natural Farming		
Chapter 15	Zero Budget Natural Farming: An Overview <i>Dr. Yogita Beri</i>	126-132

Section Five: Management of Wastage of Food		
Chapter 16	Impact and Alarming Food Waste on Environment, Reduce the Wastage of Food with Management in India <i>Sundar S. Mety & Sheshikant B. Ummapure</i>	133-149
Chapter 17	Efficient Information Management: Innovative Suggestions Offered by Groundnut Growers in Thiruvavur District <i>Dr. V. Rajamannar</i>	150-155
Section Six: COVID-19 and Food Security		
Chapter 18	COVID-19 and Food Security in India <i>Dr. Lalita K. Sharma & Paramveer Singh</i>	156-163
Section Seven: Food Insecurity at International Level		
Chapter 19	Challenging Issues of Food Insecurity at International Level <i>Sunil Rajaram Thokle</i>	164-173

Indian Economy

Editor

Dr. Lalita K. Sharma

Assistant Professor

Department of Commerce

Guru Nanak Khalsa Girls College

Sang Dhesian, Goraya, Jalandhar, Punjab

Email id: lalita099@yahoo.com

FOREWORD

Majority of the working Indian population was and is still engaged in the agriculture sector. Growing crops, fishing, poultry and animal husbandry were among the tasks undertaken by them. They manufactured handicraft items that were losing their charm with the introduction of the industrial goods. The demand for these goods began to decline. The agricultural activities also did not pay enough.

The government identified these problems as hindering the economic growth of the country and established policies to curb them. Promotion of cottage industry, providing fair wages to the laborers and providing enough means of livelihood to the people were some of the policies laid by the government for the country's economic growth.

This book is an endeavor to convey the different types of government plan and policies regarding the development in India. Different sectors and related policies and challenges faced by Indian economy are also discussed in this book.

The book *Indian Economy* focus on different issues related to the economic structure in present days of contemporary India. Each gives us the description about the different types of problems of India. The Authors took efforts to meeting point different concepts of Indian economic system which are obstacles in economic growth in India.

This book will focus on providing a vast knowledge and awareness about the present scenario of Indian economy.

Dr. Vikram Sandhu

Associate Professor

University Business School

Guru Nanak Dev University, Amritsar

LIST OF CONTRIBUTORS

1. **Dr Sutinder Singh:** Assistant Professor, Department of Economics, GDC women Pulwama, Jammu and Kashmir 192301
2. **Mamta Arora:** Assistant professor, Department of Commerce and Management, DAV College Amritsar, Punjab
3. **Sunil Rajaram Thokle:** Assistant professor, JSM College, Alibag- Raigad, Maharashtra. Pin- 402201
4. **Dr. Poonam Madan:** Associate Professor, I.B. (PG) College, Panipat, Haryana 132103
5. **Komal Anil Tiwari:** Assistant Professor, S.M. Shetty College of Science, Commerce & Management Studies, Powai, Maharashtra 400076
6. **Chayanika Boruah:** Ph.D Research Scholars, Economics and Political Science, Department of Humanities and Social Sciences, IIT Guwahati
7. **Shubhalikha Boruah:** Ph.D Research Scholars, Economics and Political Science, Department of Humanities and Social Sciences, IIT Guwahati
8. **Dr. Ranu Naskar:** Assistant Professor, Department of Zoology, Jogamaya Devi College, Kolkata-700 026
9. **C.Bharathi:** Assistant Professor, Department of Business Administration, Stet Women's College (Autonomous), Affiliated to Bharathidasan University, Sundarakkottai, Mannargudi, 614001, Thiruvannur District, Tamilnadu.
10. **Rekha Mahajan:** Assistant Professor, Department of Commerce and Management, DAV College, Amritsar
11. **Anju Bhatia:** Principal, St. Mother Teresa Public Senior Secondary School, Khanna, Punjab
12. **Dr. Sujith A S:** Assistant Professor, Department of Commerce, Bharata Mata College, Thrikkakara, Ernakulam, Kerala
13. **Gourab Das:** Assistant Professor, Department of Commerce, Vidyannagar College, Charashyandas, South 24 Pargnas, WB
14. **K. Kiruthika:** Assistant Professor, Department Of Economics, Ambai Arts College, Ambasamudram, Tirunelveli

15. **Shalaka Prakash Chavan:** Assistant Professor, Department of Economics, Saket College of Arts, Science & Commerce, Kalyan East. Dist: Thane
16. **Dr. Hardeep Kaur:** Associate Professor, UILS, Chandigarh University, Chandigarh
17. **Ramshankar Varma:** Assistant Teacher, Chemistry Departments, S K Somaiya Junior College of Arts, Science and Commerce Vidyavihar, Mumbai 400077
18. **Dr. Lalita K. Sharma:** Assistant professor, Department of Commerce, Guri Nanak Khalsa Girls College Sang Dhesian, Goraya, Jalandhar, Punjab, India
19. **Paramveer Singh:** Assistant Professor, Post Graduate Department of Commerce, S.D. College, Hoshiarpur, Punjab
20. **Harjyot Kaur:** Assistant Professor, Post Graduate Department of Commerce, S.D. College, Hoshiarpur, Punjab
21. **Ravita Saini:** Assistant Professor, Physical education, Guru Gobind Singh Khalsa College for Women, Jhar Sahib, Ludhiana, Punjab
22. **Diksha Lalwani:** Research Scholar, Department of Commerce, Delhi School of Economics, University of Delhi
23. **Arshdeep Singh:** Department of Commerce, Delhi School of Economics, University of Delhi
24. **Dr. Nitasha Sharma:** Assistant Professor, PG Department of Commerce and Business Management, Doaba College, Jalandhar, Punjab
25. **Dr Vijay Laxmi Sharma:** Assistant Professor, Department of Commerce, MBGPG College Haldwani, Kumaun University, Nainital
26. **Dr. Shivani Nischal:** Assistant Professor, University School of Financial Studies, Guri Nanak Dev University, Amritsar, Punjab (143001)

CONTENTS

Sr. No.	Chapter Title/Author	Page No.
Chapter 1	Parallel Economy: Its Causes and Impacts on Indian Economy <i>Dr Sutinder Singh</i>	1-9
Chapter 2	Inflation in Indian Economy: A Study of Causes and Its Effects <i>Mamta Arora</i>	10-21
Chapter 3	Agricultural Labourer: Problems and Solution <i>Sunil Rajaram Thokle</i>	22-30
Chapter 4	Agricultural Marketing as a Catalyst in Rural Development <i>Dr. Poonam Madan</i>	31-41
Chapter 5	Industrial Finance <i>Komal Anil Tiwari</i>	42-45
Chapter 6	Distant Domestic Market for Handloom Products in Contemporary India: A Study from Delhi <i>Chayanika Boruah & Shubhalikha Boruah</i>	46-65
Chapter 7	Water Pollution as One of the Emerging Problems in Urban and Rural Areas of India: An Overview <i>Dr. Ranu Naskar</i>	66-72
Chapter 8	Money & Money Market <i>G. Bharathi</i>	73-82
Chapter 9	Role of RBI in Indian Economy <i>Rekha Mahajan</i>	83-93
Chapter 10	Financial Inclusion for Inclusive Growth of India <i>Anju Bhatia</i>	94-101

Chapter 11	Kudumbashree : The Concept of the Kerala Model of Development in Women Empowerment <i>Dr. Sujith A S</i>	102-124
Chapter 12	The Prospects of Self Help Group in Alleviation Poverty: A Study with Special Reference Some Selected Areas in the District of South 24 Parganas, West Bengal <i>Gourab Das</i>	125-132
Chapter 13	Balance of Payments: Problems and Policies <i>K. Kiruthika</i>	133-142
Chapter 14	Government Budget and the Economy <i>Shalaka Prakash Chavan</i>	143-148
Chapter 15	GST Benefits and Impact on Indian Economy <i>Dr. Hardeep Kaur</i>	149-154
Chapter 16	Public Distribution System in India <i>Ramshankar Varma</i>	155-164
Chapter 17	Wages Discrimination among Migrant Construction Workers In Amritsar <i>Dr. Lalita K. Sharma, Paramveer Singh & Harjyot Kaur</i>	165-175
Chapter 18	Problems of Urban India <i>Ravita Saini</i>	176-188
Chapter 19	Impact of Invisible Threat on the Indian Economy <i>Diksha Lalwani & Arshdeep Singh</i>	189-204
Chapter 20	A Comparative Study of Demographic Variables of Indian Companies <i>Dr. Nitasha Sharma</i>	205-219
Chapter 21	Corporate Social Responsibility <i>Dr Vijay Laxmi Sharma</i>	220-225

भारतीय लोकशाही

(सिद्धांत आणि व्यवहार)

Democracy

संपादक
डॉ. संजय बी. गोरे

भारतीय लोकशाही
(सिद्धांत आणि व्यवहार)

■ डॉ. संजय बी. गोरे

■ प्रथम आवृत्ती — दि. २६ जानेवारी २०२२

© प्रकाशक व संपादक

■ प्रकाशक

आधार पब्लिकेशन, अमरावती.

हनुमान मंदिराजवळ, पाठ्यपुस्तक मंडळा समोर,
वि.म.वि.कॉलेज मागे, अमरावती

मो. ९५९५५६०२७८

email- aadharpublication@gmail.com

■ मुखपृष्ठ संकल्पना

विलास पवार

सरिता ग्राफिक्स, अमरावती

■ अक्षरजुळवणी

सरिता ग्राफिक्स,

कठोरा रोड, अमरावती

■ Price : 400/-

ISBN- 978-93-91305-80-2

सुचना:- सदर अंकामध्ये प्रकाशित झालेल्या लेखास, संपादक,
प्रकाशक, मालक, मुद्रक जबाबदार राहणार नाही. या अंकामध्ये
प्रकाशित झालेले लेख लेखकाचे त्यांचे वैयक्तिक मत आहे.

14	भारतातील सामाजिक न्यायाचा वैचारिक विकास धिरज सतिषराव नाईक	99
15	“भारतीय लोकशाहीत महिलांचा राजकीय सहभाग” प्रा. डॉ. निता सोमनाथे	106
16	भारतीय राष्ट्रवादाच्या अनुषंगाने धर्मनिरपेक्षतेच्या जडणघडणीत महात्मा गांधी व वि. दा. मावरकर यांच्या विचारांचे योगदान अमोल भा. सातपुते	115
17	भारतीय धर्मनिरपेक्ष लोकशाही गणराज्याला सांप्रदायिकतेचा धोका प्रा. डॉ. पद्माकर प्रेमदास दारोडे	122
18	भारतीय संविधानाची प्रास्ताविका आणि लोकशाही प्रा. डॉ. अशोक रामसिंग वमावे	132
19	भारतीय संविधानातील स्वातंत्र्य या मूलभूत हक्काची घटनात्मक तरतूद डॉ. रजनी अ. बोरोळे	141
20	बाल कामगार सामाजिक समस्या डॉ. रविंद्र सहारे	149
21	Preamble of Indian constitution and democracy Dr Kavita sonkamble	160
22	ग्रामपंचायत सदस्य लोकशाहीचा संरक्षक डॉ. योगीराज एस. उ. कुडे	167
23	भारतीय लोकशाहीच्या वाटचावरील मागावा प्रा. डॉ. अजयराव सु. निदि	172
24	भारतातील कृषी विकासाच्या योजनांचा अभ्यास ज्ञानेश्वर बापूराव जांभुळे	180
25	भारतीय परराष्ट्र धोरणाचा विकास व स्वरूप डॉ. ए. एस. करडे	187
26	सकारात्मक कृती धोरणाचे भारत — अमेरिका संदर्भाने विश्लेषण डॉ. आय. पी. कोकणे	192

सकारात्मक कृती धोरणाचे भारत — अमेरिका संदर्भात विश्लेषण

डॉ.आय.पी.कोकणे,
जे.एस.एम.कॉलेज, अलिबाग.

सारांश :- (Abstract)

सकारात्मक कृती (Affirmative Action) जीला भारतात 'आरक्षण धोरण' म्हणून ओळखले जाते; समतेवर आधारित समाजरचना निर्माण करण्याचे महत्वपूर्ण साधन म्हणून ओळखले जाते. आधुनिक लोकशाही समाजात समता या तत्वाप्रमाणेच स्वातंत्र्य, न्याय व बंधुत्व या तत्वांना सुध्दा महत्व आहे. समता, स्वातंत्र्य, बंधुत्व व न्याय या चारही तत्वांचे योग्य व संतुलीत मेळ बसवून जेथे राज्यकारभाराची व्यवस्था निर्माण होते ती सुदृढ व परिपक्व व्यवस्था मानली जाते. परंतु या चारही तत्वांची सुयोग्य सांगड घालणे ही अवघड गोष्ट आहे. कारण जेव्हा समता प्रस्थापित करण्याचा प्रयत्न केला जातो तेथे स्वातंत्र्याकडे दुर्लक्ष होते; जिथे स्वातंत्र्याला महत्व मिळते तेथे समतेचे तत्व अडचणीत येते. पर्यायाने 'न्याय' स्थापित होण्यास अडचणी निर्माण होतात आणि ज्यावेळी समता, स्वातंत्र्य व न्याय या त्रयीचे संतुलन बिघडते तेव्हा नागरी समाजासाठी आवश्यक असलेले मूल्य 'बंधुत्व' प्रस्थापित होण्यास अडचणी निर्माण होतात. तात्पर्याने आधुनिक नागरी समाजाची तसेच लोकशाही शासनाची भिस्त ही समता, स्वातंत्र्य, बंधुत्व व न्याय या मुल्यांची योग्य सांगड घालण्यावर अवलंबून असते आणि ही सांगड घालण्याची महत्वाची भुमिका 'सकारात्मक कृती' किंवा 'आरक्षण' धोरण बजावते.

शोध निबंधाचे उद्दिष्ट :-

- १) समतेच्या संदर्भात अमेरिकन व्यवस्थेतील सकारात्मक कृती धोरण समजून घेणे.
- २) भारताच्या संदर्भात आरक्षण धोरण समजून घेणे.
- ३) अमेरिका आणि भारत देशातील सकारात्मक कृती बाबत साम्य व भेद स्पष्ट करणे.
- ४) समता व सामाजिक न्याय प्रस्थापित करण्यात सकारात्मक कृती धोरणाची भुमिका स्पष्ट

करणे.

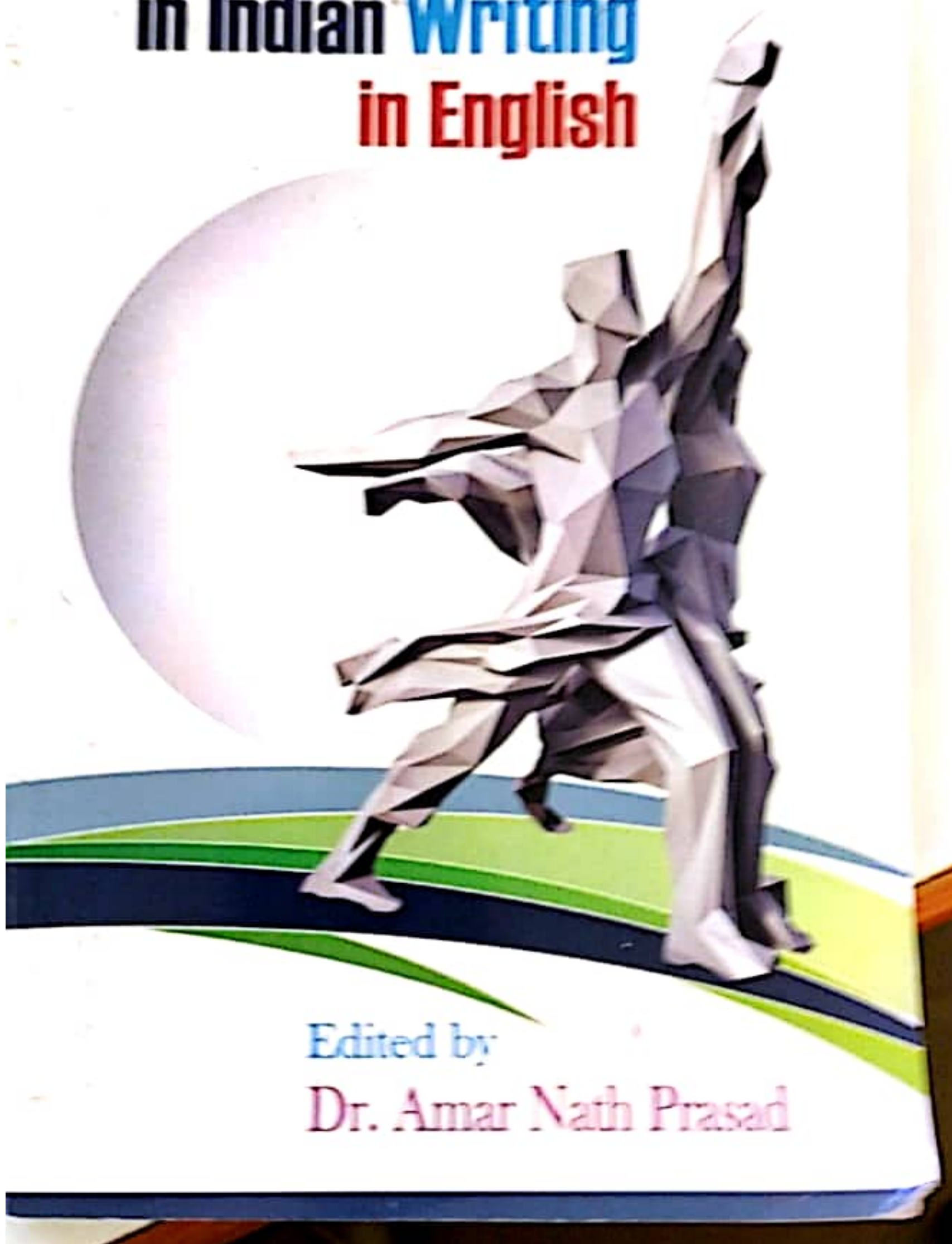
प्रस्तावना :-

सामाजिक व आर्थिक क्षेत्रातील विषमता आधुनिक लोकशाही समाजपुढील मोठे आव्हान मानले जाते. २० व्या शतकात जगात सर्वत्र सामाजिक चळवळी उभ्या राहिल्या. त्यामागची मुख्य प्रेरणा समता ही होती. समाजातील वांशिक, जातीय, लैंगिक विषमता नष्ट करून समतामूलक समाज निर्माण करणे हे प्रत्येक लोकशाही राष्ट्राचे आपले ध्येय मानले. १८६५ मध्ये अब्राहम लिंकन यांनी कायद्याने गुलामगिरी बंद करून अमेरिकेतील वांशिक भेदभाव नष्ट करण्याचा प्रयत्न केला. भारतातही समतेचा हक्क मूलभूत हक्क मान्य करून भारतीय संविधानाच्या कलम १७ नुसार असंख्यता पाळणे कायद्याने गुन्हा ठरविण्यात आला. असे असले तरी वांशिक, जातीय व लैंगिक भेदभाव पुर्णतः नष्ट झाला नाही. अमेरिकेत अद्यापही काळा — गोंरा भेदभाव प्रसंगोपात डोके वर काढतांना दिसतो. स्त्रि - पुरुष असा भेदभाव न करता समान संधी देण्याचे तत्व विधिवत सर्वमान्य असले तरी व्यवहारात भेदभाव कायम असलेला दिसतो. भारतात जातीय भेदभाव आणि दलित अत्याचाराच्या घटना राजरोसपणे घडतांना दिसतात. अशा विषमतायुक्त, अन्यायकारक परिस्थितीत संधीची समानता आणि स्वातंत्र्याच्या हक्काला काही अर्थच उरत नाही. अशा भिषण समाज परिस्थितीत संधी नाकारला गेलेला व भेदभावाच्या डंग्राने घायाळ झालेला वर्ग बंडाच्या किंवा उठावाच्या स्थितीत येऊ शकतो. या उठावाच्या ज्वालात संपूर्ण लोकशाहीचा डोलारा भस्मसात होण्याची शक्यता निर्माणहोऊ नये यासाठी म्हणजेच अन्यायकारक परिस्थितीत दूर करण्यासाठी 'सकारात्मक कृती' धोरण अंमलात आणले जाते.

अमेरिकेतील सकारात्मक कृती धोरणाची पार्श्वभूमी :-

सकारात्मक कृती म्हणजे भूतकाळातील व वर्तमानकाळातील भेदभावाचा परिणाम दुरुस्त करणे व भेदभावाचा दुष्परिणाम सहन केलेल्या वंचित वर्गाचे सर्व स्तरांवर प्रतिनिधित्व वाढविणे. सकारात्मक कृती धोरणाचे स्वरूप जगातील अनेक देशात भिन्नभिन्न आहे. काही देशात कोठा पध्दती वापरली जाते. ज्यायोगे सरकारी नोक-या, राजकीय पदे, शिक्षण संस्थांमध्ये राखीव जागा अशा माध्यमातून विशिष्ट गट किंवा

Gender Issues in Indian Writing in English

Edited by
Dr. Amar Nath Prasad

- 17) Dehumanization under the Guise of Deification
and Demonization : A Feminist Analysis of the
Character of Rani in Girish Karnad's
Naga-Mandala 165
- **Mr. Kapil Mahadeo Kulkarni**
- 18) Pathos of Women as reflected in
Rabindranath Tagore's short stories "Living or
Dead", "Punishment", "Debits and Credits"
and "The Wife's Letter" 170
- **R. S. Potukuchi**
- 19) Rising the Third Gender from Margin to
Mainstream: A Study in Connection with
Hijras' life-Stories 178
- **Dr. M. B. Gaijan**
- 20) Gender Issues in Indian Writing in English 189
- **Dr S. Ramamurthy**
- 21) Triangulation of Theory, Text and Literariness : 198
A Study in Feminism and
Gender Perspectives
- **Dr. Gulrez Roshan Rahman**
- 22) Multiplicity of Gender Texts in English Plays 213
- **Dr.B.P. Sinha**
- 23) Gender, Caste and Class in Dalit Women's Writing 219
- **Dr. Smita Sanjay Chaudhari**
- 24) Gender Discrimination and its Impact on 226
Socio - Cultural Life of Indian Women: A
Feminist Perspective
- **R. K. Mishra**

Protest Literature :
Anthology
novel insight
Protest Literature
worldwide
been reflected
literature. V
poetry it ha
minds of t
American
Literature,
Feminist Literature
themes at
present and
insights and
our esteem
real help to
students, an
Protest Literature
of this volume
Dattani, C
Morrison, E
Pawar, An
Sahgal, S
Mahasweta
Namita Gokl
e, Bama, V
O'Neill, Chi
ughes,
himaman
maram K
esai, Mo
nankarra
ndasamy,
arlo Varg
tical an
eidoscopi
rd literatu

Protest Literature : A Critical Anthology

Edited by
Shuddhodhan Kamble
Gautam Satdive

Vidhan Publishing Company
Amravati

8	Defending a Country against an Autocrat : Llosa's <i>The Feast of the Goat</i> as a Novel of Protest Pratima Agnhiotri	65	18	The Insurgency and its Effects in Kiran Desai's Novel <i>The Inheritance of Loss</i> Mr. Siddharth Patil Dr. Varsha Vaidya	131
9	From Meek Submission to Stormy Rebellion : An Exploration of the Thematic Concerns in the Select Dalit Short Stories Kapil Mahadeo Kulkarni	72	19	Culture in Conflict in the Novel <i>Things Fall Apart</i> Sarita Rameshchandra Bhardwaj	139
10	Reconciliation and Emancipation as a Form of Protest in the Select Novels of Chimamanda Adichie N. Rema	79	20	Identifying the Self: A Study of Meena Kandasamy's Novel <i>When I Hit You: Or A Portrait of the Writer as a Young Wife</i> Anna Abarao Muley	145
11	Annabhau Sathe : A Pioneer of the Dalit Short Story Dr. Ravi Prakash Chapke	88	21	Feminism: An Introduction Dr. Rajesh Anandrao Ade	150
12	Class Agitation in Sharankumar Limbale's Autobiography <i>The Outcaste</i> Dr. Anandi Sadashiv Kamble	95	22	Dalit Literature : The Discourse of Protest V. Siva Dr. S. Balasundari	155
13	Socio – Economic and Political Protest in Mahaswetha Devi's <i>Draupadi</i> M. Malini	100	23	An Analytical Comparison of Dalit Literature Backward and Forward Castes Sanjay Kumar	161
14	"Making a little sacrifice you are contributing to the nation at large" – Analysis of Political Policy in Mo Yan's <i>Frog</i> Sarah Helan Sathya A.	106	24	<i>I, Too</i> : A Protest Against Racism Satish Dnyaneshwar Morey	168
15	Gender Disparity in Mahesh Dattani's <i>Seven Steps Around the Fire</i> Dr. Siddhartha B. Sawant	112	25	<i>Silence! The Court is in Session</i> as a Social Satire Mohan Bhagwan Ballal	174
16	Protest of Dalit Children in Bama's <i>Karukku</i> N. Ramesh Kumar Dr. S. Balasundari	122	26	Identity Crisis in Anita Desai's <i>Bye-Bye Blackbird</i> Sanjay Manohar Meghasham	179
17	Whiteness is not a Solace with Reference to Toni Morrison's <i>The Bluest Eye</i> V. Chandra Chowdry Dr. L. Amutha	127	27	Women's Quest for Identity in Nayantara Sahgal's Novels Nitin K. Wasnik	185
			28	Eugene O'Neill: The Greatest Dramatist Dr. Mariam Thomas	192
			29	Marxist Literature Dr. Waman Gulabrao Jawanjal	202

भाषाविज्ञान
प्रदेशिक बोलों में

भाषाविज्ञान

डॉ. संजय लोहकरे

प्रादेशिक बोलींचे भाषाविज्ञान

© संजय यशवंत लोहकरे

केळी ओतूर, ता. अकोले, जि. अहमदनगर-४२२६१०

मो. ९६५७५४९०७६

E-mail : phadki@rediffmail.com

प्रकाशक व मुद्रक : रंगराव पाटील

कार्यालय : प्रशांत पब्लिकेशन्स, ३, प्रताप नगर, श्री संत ज्ञानेश्वर मंदिर रोड,
नूतन मराठा महाविद्यालयाजवळ, जळगाव ४२५००१.

दूरध्वनी : (०२५७) २२३५५२०, २२३२८००

ईमेल : prashantpublication.jal@gmail.com

प्रथम आवृत्ती : जानेवारी, २०१९ ISBN : ९७८-९३-८८७६९-११-२

अक्षरजुळवणी : प्रशांत पब्लिकेशन्स मूल्य : ₹ ५५०

या पुस्तकाचे सर्व अधिकार प्रकाशकांनी स्वतःकडे राखून ठेवलेले आहेत. लेखांचे अधिकार प्रकाशक आणि संबंधित लेखकाधीन समान असून शोध निबंधातील मते ही संबंधित लेखाच्या लेखकांची वैयक्तिक मते आहेत. त्या मतांशी संपादक व प्रकाशक सहमत असतीलच असे नाही.

या पुस्तकातील कोणताही मजकूर, कोणत्याही स्वरूपात वा माध्यमात पुनर्प्रकाशित अथवा संग्रहित करण्यासाठी लेखक आणि प्रकाशक दोघांचीही लेखी पूर्वपरवानगी घेणे बंधनकारक आहे.

www.prashantpublications.com

आगरी बोली

प्रा. जयेश सुरेश म्हात्रे

भाषा किंवा बोली हे मानवी अभिव्यक्तीचे मुख्य साधन आहे. मानवी मुखातून निर्माण झालेल्या ध्वनींनी भाषा निर्माण होते. कोणतीही भाषा ही एकरूप नसते. 'मराठी भाषा' असे म्हटल्यानंतर मराठीचे नेमके कोणते रूप आपल्या डोळ्यापुढे येते? - प्रमाण मराठी. परंतु भाषा ही विविध रूपानी बनलेली असते. प्रदेशानुसार भाषा बदलत असते. भाषेच्या कोणत्यातरी एकाच रूपाला प्रमाण मानणे म्हणजे तिची इतर रूपे अ-प्रमाण आहेत असे म्हणण्यासारखेच आहे. भाषांकडे पाहण्याचा हा पूर्वग्रहदुषित दृष्टीकोन आधुनिक भाषाविज्ञानाला मान्य नाही. जगात आज सुमारे ६७०० भाषा बोलल्या जातात. त्यापैकी सुमारे ३५०० भाषा या लोप पावण्याच्या मार्गावर आहेत. भारतात अधिकृत मान्यता असलेल्या २२ तर अन्य ३३ भाषा आहेत. १९६१ च्या जनगणनेनुसार भारतात बोलल्या जाणाऱ्या लोकभाषांची संख्या १६५२ इतकी होती. भारतातील १९६ भाषा लोप पावण्याच्या मार्गावर आहेत. मराठी, हिंदी, इंग्रजी, तमिळ, कन्नड, बंगाली, गुजराती, काश्मिरी, आसामी, तेलुगु, मल्याळम, उडिया, या काही प्रमुख भारतीय भाषा आहेत. मराठीची कोळी, ठाकरी, आदिवासी, वऱ्हाडी, प्रमाण मराठी, खानदेशी, अहिराणी, मालवणी, कोकणी, आगरी अशी विविध रूपे अस्तित्वात आहेत. यापैकी आगरी या मराठीच्या रूपाचा भाषिक परिचय करून देण्याचा प्रयत्न येथे केला आहे.

आगरी समाज व संस्कृती :

'आगरी' हा शब्द ज्या मूळ शब्दांपासून तयार झाला त्या 'आगर' या शब्दाचा अर्थ नातळी, पोफळी, भाजीपाला, भात, मीठ, फुले, तयार करण्याची जागा होय. या शब्दावरून आगर पिकवणारा तो 'आगरी' हा शब्द रूढ झाला. ह्या आगरी समाजाची मूळ वस्ती ठाणे, मुंबई, रायगड (पूर्वीचा कुलाबा) ह्या भागामध्ये मोठ्या प्रमाणात होती. आज ती ठाणे, मुंबई, नवी मुंबई, रायगड व नाशिक या जिल्ह्यांत वन्यापैकी आहे. समुद्र व खाडी किनारी वसलेल्या या समाजाचे उपजीविकेचे मुख्य साधन म्हणजे भातशेती होय. या आगरी जातीचे शुद्ध आगरी, दास आगरी, वरप आगरी असे तीन पोट-विभाग सांगितले जातात. शुद्ध आगरी या पोट-विभागाच्या मीठ आगरी, डोल आगरी, जस आगरी, अशा

तीन शाखा असल्याचे सांगितले जाते. आज आगरी समाज सामाजिक, आर्थिक, भौगोलिक स्तरानुसार विभागलेला आहे. ह्या समाजाची बोली ती आगरी बोली. लग्न समारंभातील हळदीची गाणी, पाववी, सटी, पावनीत, लावणी, काण्णी, जग अशा प्रसंगी म्हटल्या जाणाऱ्या गीतांतून आगरी समाजाचे संस्कृतीचे दर्शन घडते. आगरी माणसांचा कणखरपणा आणि राकटपणा त्यांच्या बोलीतून जाणवतो. शंकर सखाराम देशमुख यांनी या बोलीचा उल्लेख 'आगरी बोली' असा जातिवाचक न करता तीस 'आगर बोली' असे स्पष्टवाचक नाम दिले आहे. त्याचे कारण ते पुढीलप्रमाणे देतात. - 'आगरी समाज हा मुळतः कुजवी, म्हणजे शेतीप्रधान आहे. त्याच्या कष्टांवर व त्याला मदत करून वळुतेदार व इतर समाज जगत होते. हे सारे आगरातील समाज. हे समाज आगरी (प्रमुख) लोकांवरोबरच त्याची आगरी बोली बोलत होते व बोलतात. म्हणून या बोलीस केवळ आगरी बोली जातिवाचक न म्हणता, 'आगर बोली' - 'आगरातील बोली' म्हणणे सयुक्तिक ठरेल.'

भौगोलिक क्षेत्र :

आगरी समाजाची वस्ती पश्चिम महाराष्ट्रातील खोरेपाटात म्हणजे गुजरातच्या दक्षिणेस ठाणे जिल्ह्यातील पालघर ते मुंबई, नवी मुंबई, रायगड जिल्ह्याचे दक्षिणेचे शेवटचे टोक आणि नाशिक जिल्ह्याचा काही भाग, धुळे, जळगांव जिल्ह्याचा थोडासा भाग यांत आहे. तिथे ही आगरी बोली बोलली जाते. अलिबागकडील आगरी बोली मूळ स्वरूपात आहे. नवी मुंबईत ती कोळी व आगरी बोली अशी मिश्र स्वरूपात दिसते. तर ठाणे जिल्ह्यातील वऱ्हाडी, पालघर, विरार या भागात ती तेथील वाडवळ वऱ्हाड्या बोलीत मिसळून गेलेली दिसते. शहरी भागातील नवी पिढी ही बोली बोलताना दिसत नाही. ग्रामीण भागात ती नव्या स्वरूपात बोलली जाते. मात्र ग्रामीण भागातील सुरक्षितांचा कल आगरी बोलीपेक्षा प्रमाण मराठी वापराकडे अधिक आहे. त्या मागे भाषिक शुद्धतेची भावना असल्याचे दिसते.

आगरी बोलीचा भाषिक परिचय :

अप्रथम आगरी बोलीतील शब्द, वाक्ये, वाक्यप्रचार, म्हणी, संवाद यांच्या आधारे आगरी बोलीचा भाषिक परिचय करून देऊ या.

आगरी बोलीतील विशिष्ट शब्द - आगरी समाज व संस्कृती यांचे निदर्शक असे विशिष्ट शब्द आगरी बोलीत आढळतात.

भोवन (लश्मसाठी गोल रचून ठेवलेली लाकडे), उसान (फूर), पांझरा (मोठे टोपले), मासली (मासे), कांजी (कालवण), टकू (पातळ रस्याचे कालवण), निसोट (रस्सा), शुधुली (खाडीत पकडलेले मासे ठेवण्यासाठीची निमुळत्या तोंडाची छोटी टोपली), काग (कॉलेश), निसन (शिडी), रचली (तांदूळ धूप्याची दंडगोलाकार चाळण), कचट (कडे), पिरा (पाट), खड्दणी (खिसणी), मिसकी (पिशवी), मंगळेवारी (मंगीळ वारी),

गीतों के कुँअर : कुँअर बेचैन

सं. - सफलता ' सरोज '

ISBN : 978-93-86604-90-3

- पुस्तक : गीतों के कुँअर : कुँअर बेचैन
संपादक : सफलता 'सरोज'
प्रकाशक : अमन प्रकाशन
104ए/80सी, रामबाग, कानपुर-208 012 (उ.प्र.)
फोन : 0512.2543480 (ऑफिस), मो. : 09839218516,
08090453647, फैक्स : 0512.2543480
संस्करण : प्रथम, सन् 2018
© : लेखकाधीन
मूल्य : ₹ 725.00 मात्र
शब्द सज्जा : अनुप्रा ग्राफिक्स, बारादेवी, कानपुर
मुद्रक : साक्षी ऑफसेट, यशोदा नगर, कानपुर

GEETHON KE KUNWAR : KUNWAR BECHAIN

Edited by Saflata 'Saroj'

Price : Seven Hundred Twenty Five Rupees Only

साहित्य के अनूठे अर्चक और बेजोड़ रचनाकार : कुँअर बेचैन

— डॉ. मोहसिन खान

समकालीन कवियों की लंबी कतार को हम साहित्य के मार्ग पर देख सकते हैं, इस कतार में न जाने कितने रचनाकार कितने ही वर्षों से कड़ी धूप, वर्षा और सर्दी का सामना करते हुए निरंतर अपनी सृजनात्मक क्षमता और कर्म चेतना को बढ़ाते हुए अपनी साहित्यिक अभिव्यक्ति प्रदान कर रहे हैं। कई आशा-निराशा के पल उन्हें समय-असमय पर घेर लेते हैं और वे उनसे प्रभावित होते हुए अपने उद्गारों का सम्प्रेषण करते चले जाते हैं। यह सम्प्रेषण जीवन का सम्प्रेषण होने के साथ जीवन को नया आकार देने के लिए आवश्यक और अनिवार्य है। साहित्य जीवन के प्रत्यक्ष-परोक्ष कई चित्रों को शब्दों में ढालकर अभिव्यक्ति की कला विकसित करता है। इसी प्रकार की अभिव्यक्ति की कला का कलाकार, अपने समय के लोकप्रिय, प्रतिभाशाली रचनाकार डॉ. कुँअर बेचैन कविता, गीत, ग़ज़ल, हाइकू और बाल कविताएँ रचते ही नहीं, बल्कि पहले उसे जीते हैं, पश्चात में सम्प्रेषण करते हैं। डॉ. कुँअर बेचैन का वास्तविक नाम डॉ. कुँबर बहादुर सक्सेना है। इनका जन्म 1 जुलाई 1942 को उत्तर प्रदेश के उमरी गाँव (ज़िला मुरादाबाद) में हुआ था। बचपन चंदौसी में बीता। अपनी स्कूली पढ़ाई के पश्चात एम.कॉम, एम.ए. (हिंदी) एवं पी-एच.डी. की। अध्यापक के रूप में गाज़ियाबाद के एम.एम.एच. महाविद्यालय में हिन्दी विभागाध्यक्ष के रूप में अध्यापन किया। हिंदी के प्रमुख ग़ज़लकार एवं गीतकार के प्रमुख हस्ताक्षर होने के साथ एक बेहतरीन संवेदनशील इंसान हैं। कुँअर बेचैन ग़ज़ल लिखने वालों में ताजे और सजग रचनाकारों में से हैं। उन्होंने आधुनिक ग़ज़ल को समकालीन जामा पहनाते हुए आम आदमी के दैनिक जीवन से जोड़ा है। यही कारण है कि वे नीरज के बाद मंच पर सराहे जाने वाले कवियों में अग्रगण्य हैं। उन्होंने गीतों में भी इसी परंपरा को कायम रखा है। वे न केवल पढ़े और सुने जाते हैं वरन सी. डी. की दुनिया में भी खूब लोकप्रिय हैं। उनके गीतों में समाज की चिंता, मरती हुई आदमीयत के बचाव का प्रयत्न और जीवन की विभिन्न विडंबनाओं के साकार

गीतों के कुँअर : कुँअर बेचैन • 123